

Emancipációs folyamatok a magyar háztartásokban

Percepciók, egyenlőtlenségek és irányzatok

Bevezetés

A párkapcsolaton, illetve a családon belül vannak inkább a nőkre és inkább a férfiakra jellemző kompetenciák (Cs. F. Nemes, 2005). Mindez természetesen nem zárja ki, hogy a két szerephez tartozó feladatok keveredjenek egymással (Papp és Lovász, 2004). Ellenkezőleg, az elmúlt ötven-hatvan évben felerősödő emancipációs folyamatok Európa országaiban jelentősen átalakították a férfi-nő párkapcsolatok, ezzel együtt a családok működésének belső dinamikáját. Mindezt olyan hatótényezők segítették elő, mint például a nők tömeges munkába állása, a férfiak reálbérének csökkenése vagy az individualista gondolkodásnak teret adó demokratikus környezet (DeRose, 2021; Lesthaeghe, 2010). Következésképpen egyre nagyobb lehet az igény a nők oldaláról, hogy a férfiak aktívabban kivegyék részüket az otthoni „lát-hatatlan”, azaz nem fizetett munkából (háztartási teendők, gyermeknevelés, a mindennapi élet menedzselése). Emellett azt is feltételezhetjük, hogy

apárkapcsolatok harmonikusabb működése érdekében ez az egalitárius irányba tartó törekvés a férfiak oldaláról is felmerül.

Kutatásunkban az ISSP Család adatfelvétel három hulláma segítségével követjük végig 2002, 2012 és 2022 között a kiegyenlítődesi – vagy az ezzel ellentétes – folyamatokat az otthoni munkák nemek közötti megosztása terén. A tanulmány speciális megközelítést alkalmaz, mivel több kérdés megválaszolásában is figyelembe veszi mind a nők, mind a férfiak percepcióját, amelynek jelentőségére már A. Robert Kohn és Fred E. Fiedler (1961) is felhívta a figyelmet: a nemi különbség konzisztensen megjelenik mint a demográfiai háttérrel kapcsolatos faktor az interperszonális érzékelésben. Emellett célként fogalmaztuk meg, hogy ne csak a két nem közötti egyenlőtlenségekre, valamint feszültségekre koncentráljunk, hanem a férfiak és a nők körén belüli attitűdkülönbségeket is megvizsgáljuk.

Szakirodalom

A Központi Statisztikai Hivatal 2009/2010. évi időmérleg-felvétele szerint a 15–74 éves lakosság Magyarországon átlagosan napi három és fél órányi időt fordít az általunk is vizsgált háztartási és házkörűli munkára, valamint a vásárlással, a szolgáltatások igénybevételével és az ügyintézésrel kapcsolatos feladatokra (KSH, 2021). A European Institute for Gender Equality kutatási beszámolója, mely a *Gender Equality Index 2019: Hungary* címet viseli, tovább árnyalja az összképet. A felmérés szerint Magyarországon a nők 56 százaléka, míg a férfiaknak csupán 14 százaléka fordított 2019-ben naponta legalább egy órát házimunkára. Ugyanakkor felhívják a figyelmet, hogy más hatótényezők, többek

között a munkaerőpiacon való részvétel formája (például a lehetőség a rugalmas munkaidőre) meghatározó lehet a munkamegosztásban (European Institute for Gender Equality, 2019).

Pongrácz Tiborné és Murinkó Livia (2009) szerint Európa nyugati felén az egalitáriusabb munkamegosztás jellemző, szemben a keleti régiókkal, ahol a hagyományos felfogás uralkodik. Elgondolkodtató, hogy az európai országokra vonatkozó időmérleg-vizsgálatok eredményei alapján a magyar nők töltik az egyik legtöbb időt házimunkával és gyermekellátással.

Ami a nemi szerepeket illeti, Spéder Zsolt (2023) kutatása szerint az ezekkel kapcsolatos attitűdök

az elmúlt negyed évszázad során folyamatosan változtak. Például a rendszerváltás időszakában egyértelműen kivehető volt egy konzervatív irányvétel. Ez a fordulat azonban átmenetinek bizonyult, mert megindult egy attitűdliberalizáció, amely azonban nem volt teljes körű, és a mai napig felbukkannak megújuló konzervatív elképzelések.

A Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért (KINCS, 2023) *A kisgyermekes anyák által végzett láthatatlan munka* című kutatási jelentésében a 18–49 éves anyák által végzett láthatatlan munkára vonatkozó felmérés eredményeit mutatta be. A megkérdezett kisgyermekes édesanyák 96 százaléka végez láthatatlan munkát, közel felük hetente tíz órát meghaladó mértékben (a feladatok között a leggyakoribb a mosás, a takarítás és a főzés). A munkamegosztásra vonatkozó női percepció kapcsán azt tapasztalták, hogy a nőknek csak az egyötöde érzi arányosnak a férfiak és a nők felelősségvállalását. A fenti eredményt erősíti meg a a nagycsaládosok körében végzett felmérés (2018). Ebből kiderült, hogy a nők szerint csak a családok negyedében kiegyensúlyozott a felelősségvállalás a házimunka terén a két szülő között. Következésképpen az anyák közel háromnegyede érzi úgy, hogy mindig vagy általában neki kell ellátnia a ház körüli feladatokat.

Mindemellett még számtalan demográfiai faktor meghatározó lehet a munkamegosztásban. Nem csupán a fentebb említett munkaerőpiaci lehetőségek (European Institute for Gender Equality, 2019), hanem a településhierarchia, avagy a településtípus, az életkor és az iskolai végzettség is szignifikánsan determinálhat (Kozák és Uhljár, 2023).

Módszertan

Fontos célunk volt, hogy a láthatatlan munka nemek közötti megosztását több adatfelvételi hullámot összevetve vizsgáljuk, így nem csupán egy statikus, keresztmetszeti képet tárva fel, hanem a folyamatok változását is. Ehhez először a legfrissebb, 2022-es kérdőív szerint meghatároztuk a kutatási témának megfeleltethető attitűdkérdéseket. Ezután a további négy adatfelvétel (1988, 1994, 2002, 2012) kérdőíveit is áttekintettük, hogy vajon a korábbi hullámokban is felmerültek-e a 2022-ből kiválasztott kérdések. Ennek alapján három adatbázis összevetésére volt lehetőség: 2002-ből, 2012-ből

Összességében három fő következtetést vontunk le a szakirodalom megismerése után. Egyrészt a nők nagyobb felelősséget vállalnak a láthatatlan munka elvégzésében. Másrészt az elmúlt évtizedekben olyan emancipációs folyamatok érvényesülnek, amelyek kihathatnak az otthoni fizetetlen munka nemek közötti időmértékére. Harmadrészt az eltérő demográfiai karakterek és hatótényezők is differenciálhatják a férfiak és a nők szerepvállalását.

A szakirodalom és a rendelkezésre álló adatkészlet alapján a következő hipotéziseket fogalmaztuk meg: H1: A nemek percepciója eltérő, ugyanakkor egyaránt kiegyenlítődési folyamatokat mutat.

H2: A párkapcsolaton belüli munkamegosztásban a nők túlteljesítő helyzete összekapcsolódik az igazságtalanság érzetével.

H3: A férfiak az inkább nők által végzett házimunkatípusok terén 2002-höz képest jelentősebb szerepet vállaltak 2022-ben.

A hipotézisek cizellált alátámasztása vagy cáfolata érdekében a következő kérdéseket fogalmaztuk meg:

- Vannak-e jelentős eltérések a férfiak és a nők csoportján belül a munkamegosztás társadalomra jellemző homogenizálódása vagy heterogenizálódása, illetve ezek érzékelése terén? (H1)
- Az alulteljesítők, az egalitáriusok és a túlteljesítők aránya hogyan változott a férfiak és a nők demográfiai alcsoportjaiban? (H1)
- Az igazságosság érzete hogyan függ össze a munkamegosztással? (H2)
- A házimunkatípusok (mosás, bevásárlás stb.) vállalása hogyan változott a nemek közötti és a nemeken belüli eltérések viszonyában? (H3)

és 2022-ből vontuk be a vizsgálatba az alábbi nyolc attitűdkérdést (zárójelben a 2022-es kérdéskód):

- Körülbelül hány órát tölt Ön egy átlagos héten házimunkával? (R15A)
- A házastársa, illetve élettársa hány órát tölt hetente házimunkával? (R16A)
- Ki szokott mosni / beteget ápolni / bevásárolni / takarítani / főzni? (RX18_1; RX18_3; RX18_4; RX18_5; RX18_6)
- Hogyan osztják meg egymás között a házimunkát a házastársával, illetve élettársával? (R19)

1. táblázat: Az általunk kialakított alminta néhány jellemzője (együtt élő házastársak, élettársak és partnerek)

	2002	2012	2022
Teljes minta (n)	1023	1012	1027
Alminta (n)	609	501	496
Alminta aránya, %	59,5%	49,5%	48,3%
Férfi (alminta) (n)	281	274	226
Nő (alminta) (n)	328	227	270

A minta leírása

A kutatás során kialakítottunk egy almintát a párkapcsolatban, párjukkal együtt élő válaszadók csoportjából. A párkapcsolat formája nem differenciált, a lényegi szempont a közös háztartás volt, függetlenül attól, hogy házasságról, élettársi viszonyról vagy nem hivatalos élettársi viszonyról (párkapcsolat hivatalos igazolás nélkül) volt szó.¹ Ennek megfelelően 2002-ben 609, 2012-ben 501, 2022-ben pedig 496 fő került be a vizsgálatba. Ez a létszám a teljes minta 59,5 százalékát (2002), 49,5 százalékát (2012), valamint 48,3 százalékát (2022) teszi ki (ezek még a négydimenziós súlyozás nélküli elemszámok).² Emellett a nemek percepciójának vizsgálata miatt fontos szempont volt, hogy a nők és a férfiak is jelentős, több száz fős elemszámmal jelenjenek meg a három almintában, amely feltétel teljesült (1. táblázat).

Változókészlet

A változók lényegében két részre oszthatók, a demográfiai és az attitűdmutatókra. Az elemzés során jellemzően az előbbieket magyaráztuk az utóbbiakat. Csupán néhány kivétel akadt, például amikor a nemek közötti munkamegosztás változót az igazságság dimenzióját mérő változóval korreláltattuk, amelyek egyaránt attitűdöket fejeznek ki.

Visszatérve a munkamegosztás változóra: először meghatároztuk az idevonatkozó arányokat az R15A és az R16A változók hányadosaként, azaz a válaszadó által láthatatlan munkával ledolgozott heti óraszámot elosztottuk a partner ugyanezen órászámával („Körülbelül hány órát tölt Ön egy átlagos héten házimunkával?” „A házastársa, illetve élettársa hány órát tölt hetente házimunkával?”). Az osztást megelőzően minden válaszadó és partnere munkáóráihoz korrigálásként hozzáadtunk egy-egy órát. Ennek matematikai oka volt, mégpedig hogy a nulla óra házimunkát végzők esetében elkerüljük az osztás értelmetlenségét. Ami a hányadosok értelmezését illeti: ha egynél kisebb arány került a válaszadóhoz, az azt jelentette, hogy kevesebbet vállalt a házimunka terén, mint a partnere, valamint vice versa. Végül a dimenziótlan (mértékegység nélküli) arányokat figyelembe véve három csoportra osztottuk az almintát: az alulteljesítők (0,00–0,49), az egalitáriusok (0,50–2,00), valamint a túlteljesítők (2,01–) klaszterekre, támaszkodva egy másik kutatásunk (Kozák és Uhljár, 2023) empirikus tapasztalataira. A csoportok kialakításánál szempont volt a megfelelő elemszám is, ezért is esett a választás az egalitáriusok esetében a 0,50 és a 2,00 határértékekre. Ugyanakkor erre nem minden esetben volt szükség, mivel egyes elemzési eljárásoknál vagy csak abszolút változókat, azaz súlyozatlan órászámokat használhattunk (Gini- és Hoover-index), vagy nem volt szükség ilyen jellegű kategorizálásra.

¹ Az azonos nemű bejegyzett, illetve nem hivatalos élettársi viszonyban élő párok kiszűrésére nem volt lehetőségünk az ehhez szükséges változó hiánya miatt. Ez torzítást okozott, ugyanakkor ennek mértéke elhanyagolható, mivel az azonos nemű párok almintán belüli aránya valószínűleg minimális, már csak abból kifolyólag is, hogy a házasságban élők aránya 88,5 százalék (2002), 79,0 százalék (2012) és 89,1 százalék (2022) volt a három hullám alkalmával. (Az azonos nemű párok házasságkötését Magyarországon a törvény nem teszi lehetővé, viszont élettársi kapcsolatot 2009 óta létesíthetnek.)

² Az elemzéseket már a négydimenziós, nemre, életkorra, iskolai végzettségre és településtípusra kialakított súly alkalmazásával futtattuk.

Fontos kitérnünk a változók kódolására is, mivel ez meghatározó volt a Spearman-féle korreláció esetében. Kiindulási alapunk volt, hogy a házimunkával töltött órák számának kivételével az adatfelvétel az attitűdkérdéseket egy-egy ötfokozatú Likert-skála segítségével mérte, ami ordinális mérési szintet jelent. Következésképpen a demográfiai változókat is erre a szintre konvertáltuk, bizonyos esetekben valós (például iskolai végzettség), más esetekben pedig fiktív hierarchia alapján (utóbbira példa a nem, melynek esetében a férfiakat az 1-es, a nőket a 2-es kód jelölte). Összességében az alábbi demográfiai alcsoportokat alakítottuk ki a nyers inputadatokból, ügyelve arra, hogy mind a férfiaknál, mind a nőknél százhoz közelítő, de legalább ötven elemszámmal dolgozhassunk alkategóriánként (sajnos a nevelt gyermekek számát és életkorát nem tudtuk megfelelően kinyerni a három adatfelvételtől):

- Életkor: 18–39 évesek (1-es kód); 40–59 évesek (2-es kód); 60+ évesek (3-as kód).
- Iskolai végzettség: alapfok (1); középfok (2); felsőfok (3).
- Munkaerőpiaci státusz: aktív (1); inaktív (2).
- Vallás: soha nem jár templomba (1); ritkán jár templomba (2); gyakran jár templomba (3).
- Településtípus: község (1); kisváros (2); nagyváros (3).
- Ingatlanjelleg: lakásjellegű ingatlan (1); ház (2).
- Háztartásméret: két fő (1); három fő (2); négy vagy annál több fő (3).
- A párok tagjainak relatív iskolázottsága: hipogám, avagy a nő iskolázottabb (1); homogám,

avagy az iskolázottság szintje megegyezik (2); hipergám, avagy a férfi iskolázottabb (3).

- A párok tagjainak relatív munkaerőpiaci státusza: csak a férfi aktív (1); mindketten aktívak vagy inaktívak (2); csak a nő aktív (3).

A háztartási munka típusára, az igazságosságra, valamint a már általunk kialakított munkamegosztási csoportokra vonatkozó attitűdök kódolása a következőképp értelmezhető:

- Háztartási munkák (Ki szokott mosni / beteget ápolni / bevásárolni / takarítani / főzni?): mindig a válaszadó (1); általában a válaszadó (2); egyformán a válaszadó és a partner (3); általában a partner (4); mindig a partner (5).
- Igazságosság (Hogyan osztják meg egymás között a házimunkát a házastársával, illetve élettársával?): „Sokkal több házimunkát végzek, mint amennyi igazságos lenne.” (1); „Valamivel több házimunkát végzek, mint amennyi igazságos lenne.” (2); „Nagyjából igazságos rész jut rám a házimunkából.” (3); „Valamivel kevesebb házimunkát végzek, mint amennyi igazságos lenne.” (4); „Sokkal kevesebb házimunkát végzek, mint amennyi igazságos lenne.” (5).
- Munkamegosztás: alulteljesítő (1); egalitárius (2); túlteljesítő (3).

Az attitűdváltozók vizsgálatakor fontos kiindulási szempont volt, hogy a három vizsgált év eltérjen egymástól, azaz mutasson változást, ami a Likert-skálán mért átlagértékeket illeti. A 2. táblázatból látható, hogy ez az előzetes feltételünk teljesült. Nem mellesleg a kérdésekre nem válaszolók száma minimális volt, így mind a férfi, mind a női alcsoport elemszáma

2. táblázat: A vizsgált attitűdkérdésekhez tartozó válaszok nemenkénti átlagértéke

	2002		2012		2022	
	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő
	Átlag					
Munkamegosztás, válaszadó (átlagos heti óraszám)	12,07	29,13	11,70	25,04	9,87	20,90
Munkamegosztás, partner (átlagos heti óraszám)	28,49	12,26	24,43	9,82	19,06	9,63
Mosás (1 = a válaszadó; 5 = a partner)	4,53	1,34	4,19	1,37	4,21	1,80
Betegápolás (1 = a válaszadó; 5 = a partner)	3,66	2,18	3,70	2,02	3,69	2,18
Bevásárlás (1 = a válaszadó; 5 = a partner)	3,58	2,41	3,39	2,28	3,43	2,45
Takarítás (1 = a válaszadó; 5 = a partner)	3,95	1,75	3,96	1,72	3,94	2,12
Főzés (1 = a válaszadó; 5 = a partner)	4,30	1,58	3,98	1,62	4,05	2,02
Saját felelősségvállalás (1 = túl nagy; 5 = túl kicsi)	3,53	2,48	3,54	2,30	3,61	2,28

1. ábra: A Hoover-index és a Gini-együttható számítása.
Saját szerkesztés, Nemes-Nagy (2005) alapján

$$h = \frac{\sum |x_i - f_i|}{2}$$

ahol az X_i és az F_i az a két megoszlási viszonyszám,
amelyre fennállnak az alábbi összefüggések:
 $\sum x_i = 100$ és $\sum f_i = 100$.

$$G = \frac{1}{2\bar{x}n^2} \sum \sum |x_i - x_j|$$

ahol x_i = a megoszlási viszonyszámoként megadott
területi jellemző az i területegységben;
 x_j = a megoszlási viszonyszámoként megadott területi
jellemző a j területegységben; $\bar{x}$ = az x_i átlaga.

az egyes kérdéseknél jellemzően 200 és 300 között mozgott az általunk kialakított, párkapcsolatban élők almintájában. Előzetesen jól látható, hogy mind a nők, mind a férfiak által végzett óraszámok csökkentek. Emellett, hogy a két nem, bár a férfi és a női válaszadók nem alkottak egy párt, nagyjából hasonló értékeket adtak meg a heti óraszámokra, mind magukra, mind a partnerre vonatkozóan. Ami pedig a házimunka altípusokat és a generális felelősségvállalást illeti, lényeges átalakulás nem érzékelhető. Mindenesetre a 2. táblázatban lévő értékek csupán átlagok, a következő fejezetben bemutatott módszerek az átalakulási folyamatokat cizelláltabban fogják leírni.

Elemzési módszerek

A rendelkezésre álló adatkészlet több szempontból korlátozta az összetett matematikai-statisztikai eljárások alkalmazását, ennek ellenére lehetőség adódott a Hoover-index, a Gini-együttható, a Lorenz-görbe, a Spearman-féle rangkorreláció és a Pearson-féle korreláció alkalmazására.

A férfiak és a nők csoportján belüli attitűdkülönbségek mérésére a közgazdaságtanból, illetve a regionális tudományból kölcsönzött Hoover-indexet és Gini-együtthatót használtuk fel, többek között egymás referenciájaként (az egyenlőtlenségeket mérő vizsgálatokban érdemes egyszerre több mutatót is alkalmazni az eredmények minél megbízhatóbb értelmezése érdekében). A Hoover-index megmutatja, hogy elméleti alapon a megfigyelési egységek – ebben az esetben a válaszadók – között az egyik mennyiségi ismerv hány százalékát kellene átcsoportosítanunk, hogy a megoszlás a másik mennyiségi ismerv megoszlásával azonos legyen

(mértékegység: %; értékészlet: $0 \leq h \leq 100$). A Gini-együttható ezzel szemben a koncentráció relatív nagyságát határozza meg, ebben az esetben csak egy mennyiségi ismerv tekintetében úgy, hogy megméri a megfigyelési egységekhez tartozó értékek összes többi megfigyelési egység értékétől való átlagos eltérését, majd ezt viszonyítja az átlaghoz (mértékegység: dimenziótlan; értékészlet: $0 \leq G \leq 1$) (Nemes-Nagy J., 2005) (1. ábra).

A kapott összefüggések értelmezhetőségét tovább erősítette a Lorenz-görbe alkalmazása. Utóbbi lényegében egy kumulált eloszlásgörbét jelent, egy kétdimenziós, egységnégyzet nagyságú koordináta-rendszeren belül ábrázolva, ahol a görbe átlótól való eltérése mutatja meg vizuálisan az egyenlőtlenség mértékét. Itt a Hoover-index értéke megfeleltethető a görbe és az átló közötti maximális függőleges távolsággal, a Gini-együttható értéke pedig a görbe és az átló közötti terület és a fél négyzet területének arányával (Nemes-Nagy, 2005). A Hoover-index esetében az egyik mennyiségi ismervet úgy kaptuk meg, hogy a négydimenziós súllyal való beszorzás után a válaszadó óraszámából kivontuk a partnerhez tartozó plusz egy órával korrigált óraszámot. Ezt követően – a negatív értékek eltüntetése érdekében – külön a férfiak és külön a nők csoportjában minden különbséghez hozzáadtuk a legkisebb különbség abszolút értékét. Ennek matematikai oka volt, mivel az egyenlőtlenségi mutatók számításához pozitív értékekre volt szükségünk, nem beszélve a Lorenz-görbéről, amely negatív értékekkel szintén értelmezhetetlen. A másik mennyiségi ismerv az előbbi mennyiségi ismerv adott értékét felvevő válaszadók elemszáma volt. (Következésképpen a Hoover-index esetében a megfigyelési egységek nem a válaszadók, hanem a válaszadók által alkotott csoportok voltak.) A Gini-együtthatónál ilyen csoportosításra nem volt szükség, mivel a képletbe csupán egy változó illeszthető be, amely ebben az esetben a Hoover-indexbe bevont első mennyiségi ismerv volt.

Az empirikus eredményeket bemutató második részben a munkamegosztást, az igazságosságot, valamint a demográfiai változókat a Spearman-féle rangkorrelációval elemeztük, ügyelve arra, hogy a normális eloszlású változókat ne vonjuk be az elemzésbe. Utóbbi a Spearman-féle rangkorreláció egyik fontos megkövetése, a diszkrét eloszlás és a legalább ordinális mérési szint mellett (ezeket szintén figyelembe vettük a változókészlet kialakításakor).

A demográfiai alcsoportokra jellemző munkamegosztás vizsgálatkor kézenfekvő lett volna a klaszterelemzés alkalmazása, ellenben a változók nem normális eloszlása miatt nem futtathattuk le ezt a matematikai-statisztikai eljárást. Ehelyett jellemzően leíró statisztikák mentén elemeztünk, amellett, hogy egy következtetés kapcsán alkalmunk nyílt a Pearson-féle korreláció használatára is.

A házimunkatípusok vizsgálatánál az előbb bemutatott eljárások elegyeként egyrészt a Spearman-féle rangkorrelációt, másrészt pedig a Hoover-indexet és a Gini-együtthatót használtuk. Utóbbiak esetében már

nem volt szükség a korábban ismertetett korrigálásra (negatív értékek elkerülése), így csak súlyoznunk kellett az ötfokú Likert-skálán mért értékeket, mielőtt a változókat, illetve a rekordokhoz tartozó értékeket a képletekbe illesztettük.

Ami a számítógépes programokat illeti, a kódoláshoz és a Spearman-rangkorrelációhoz az SPSS-t (29.0.0.0. verzió), az eredmények vizuális ábrázolásához, valamint az egyenlőtlenségi mutatók számításához az MS Excelt használtuk. Utóbbi esetben a műveleteket félig automatizáltan, az általunk kódolt képletek segítségével hajtottuk végre.

Eredmények

A férfiak és a nők csoportján belüli egyenlőtlenségek

A férfiak és a nők csoportján, illetve percepcióján belüli egyenlőtlenségek vizsgálata megmutatta, hogy a figyelembe vett két évtized (2002–2022) alatt mindkét nem csoportjában csökkent a szóródás a házimunkával kapcsolatos magatartás terén. Ez azt jelenti, hogy a párkapcsolaton belüli munkamegosztás kérdésében homogenizálódott a két nemi csoport, azaz a kiugró attitűdöt mutató nemen belüli esetek már kevésbé térnek el az átlagtól. A tanulmány ezen pontján a módszertan sajátossága miatt nem vonhatunk le direkt következtetést a kiegyenlítődés jellegére vonatkozóan, mivel itt nem a nemek közötti, hanem a nemeken belüli átstrukturálódást vizsgáltuk. Mindamелlett feltételezhető – és ez a tanulmány későbbi fejezeteiben alátámasztást nyer –, hogy az egalitárius munkamegosztás felé való eltolódás volt a meghatározó faktor, nem pedig az alulteljesítő, illetve a túlteljesítő magatartás terjedése. Ennek ismeretében a nemen belüli kiegyenlítődési folyamatok pozitív változásként értelmezendők (2. ábra, 3. táblázat).

A húsz év alatt lejajlott relatív változások jelentősnek mondhatók. Mindamелlett az adott évre jellemző abszolút különbségek – egy év kivételével – nem számottevők, azaz mind a férfiak, mind a nők hasonló munkamegosztással jellemezhető párkapcsolatokban éltek a többi férfi, illetve a többi női válaszadóhoz viszonyítva. Ami a változásokat illeti, nemek szerint differenciálva feltűnő, hogy

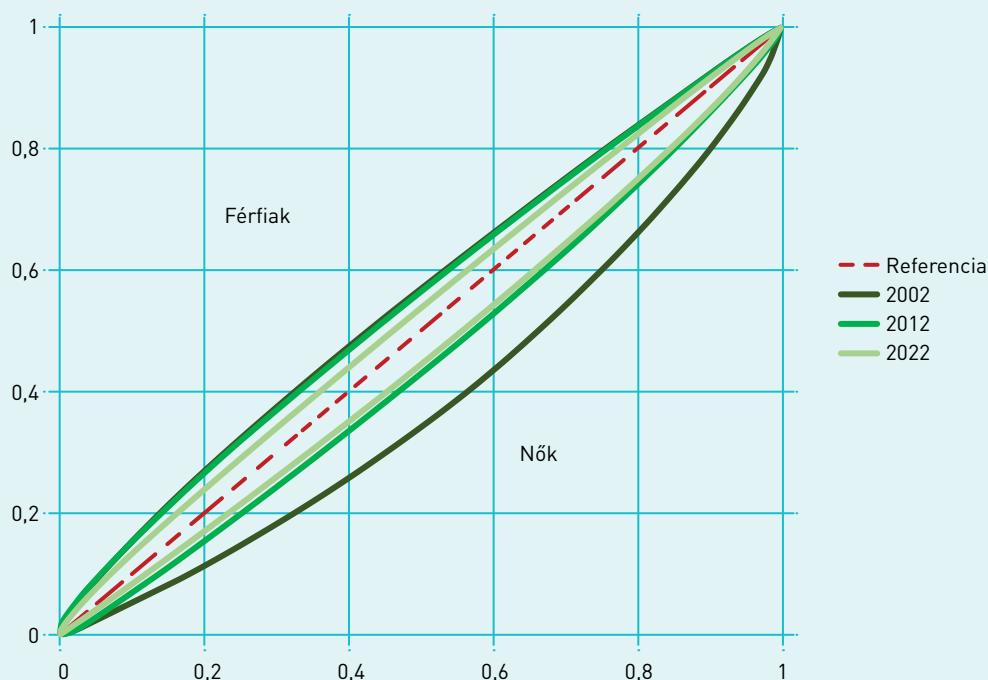
a 2002 és a 2012 között eltelt egy évtized a férfiak percepciójában csak minimális relatív változást hozott. A férfiaknál a jelentősebb kiegyenlítődési folyamat 2012 és 2022 között zajlott le, amikor mind a Hoover-index, mind a Gini-együttható majdnem feleződött. Ezzel szemben a nők percepciója alapján a 2002–2012-es időszak definiálható fordulópontként, amikor a nemen belüli egyenlőtlenségek több mint a felükre estek vissza. Az eltérés okát nem tudtuk magyarázni.

Ezek az eredmények egyrészt az időbeli változás jelentőségére hívják fel a figyelmet, másrészt az elhanyagolható nemen belüli attitűdkülönbségekre, harmadrészt pedig a nemek közötti eltérő percepciókra. Valamelyest torzít, hogy a férfi és a női válaszadók, bár egyaránt párkapcsolatban éltek a megkérdezéskor, nem egymás párjai voltak. Ennek ellenére a két nem érzékelése szimmetrikusnak mondható, azaz egymástól függetlenül alátámasztja a relatíve alacsony szórást és az általános kiegyenlítődési folyamatot. Mindamелlett figyelemre méltó megfigyelés, hogy 2002-ben a nők érzékelése több mint kétszeres nagyságú egyenlőtlenségre utalt a férfiakéhoz képest (3. táblázat).

Csoportképzés a férfi-női dimenzióban

A kutatás ezen részében kilenc demográfiai változó és kategóriáik szerint kialakítottunk 25-25 férfi és női alcsoportot, hogy feltárjuk a demográfiai háttér (például az életkor) munkamegosztást befolyásoló hatását (bár ez az összefüggéselemzés

2. ábra: A kiegyenlítődés folyamata Lorenz-görbén ábrázolva, 2002–2012–2022
(a vörös szaggatott vonal az abszolút homogén társadalmi struktúra referenciája)

3. táblázat: A megoszlások férfiakra és nőkre jellemző együtthatói, valamint ezek változása, 2002–2022

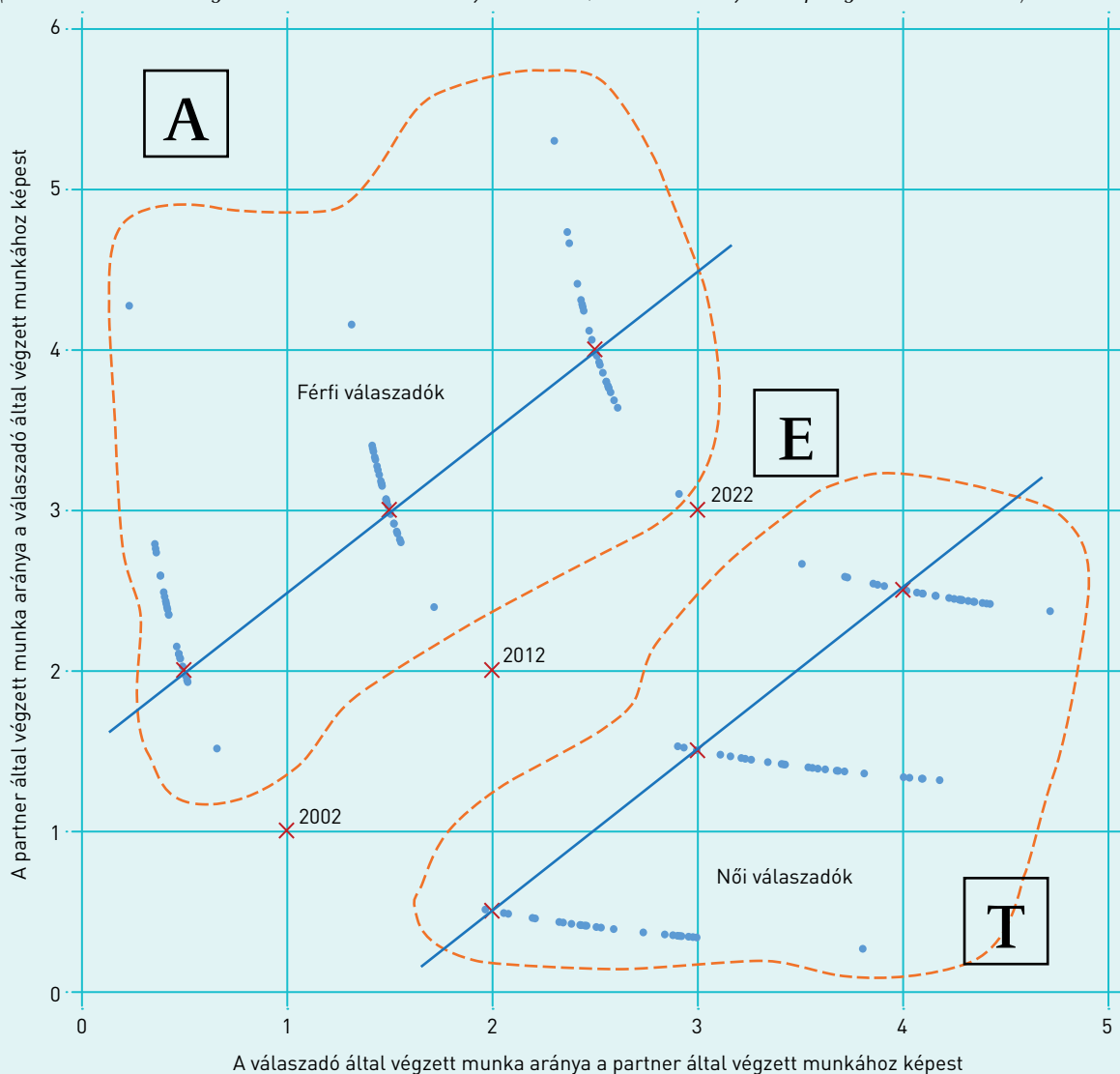
	2002	2012	2022
Férfiak (férfipercepció)			
Hoover-index	7,5% (n = 281)	6,9% (n = 274)	4,0% (n = 226)
Gini-index	0,105 (n = 281)	0,100 (n = 274)	0,060 (n = 226)
Női (női percepció)			
Hoover-index	16,6% (n = 328)	7,3% (n = 227)	5,1% (n = 270)
Gini-index	0,230 (n = 328)	0,106 (n = 227)	0,074 (n = 270)

korlátozottan, jellemzően csupán össztársadalmi léptéken sikerült).³ Ez alapján feltűnő, hogy az al-csoportokra jellemző átlagolt munkamegosztási arányok eltolódtak az egalitárius attitűd irányába. Emellett a férfi és a női alcsoportok élesen elválnak egymástól, mivel előbbiek körében nincsenek túlteljesítő, utóbbiak között pedig alulteljesítő

magatartásminták. A percepció ebben az esetben is torzíthat, mindenesetre a társadalom szerkezetéről kirajzolódó összkép jól értelmezhető (3. ábra). A férfi válaszadók percepciója szerint az alulteljesítő csoportok aránya jelentősen, 84 százalékról 40 százalékra esett vissza, amivel párhuzamosan az egalitárius párkapcsolatban élő demográfiai

³ Életkor: 18–39 évesek, 40–59 évesek, 60+ évesek. Iskolai végzettség: alapfok, középfok, felsőfok. Munkaerőpiaci státusz: aktív, inaktív. Vallás: soha nem jár templomba, ritkán jár templomba, gyakran jár templomba. Településtípus: község, kisváros, nagyváros. Ingatlanjelleg: lakásjellegű ingatlan, ház. Háztartásméret: két fő, három fő, négy vagy annál több fő. A párok tagjainak relatív iskolázottsága: hipogám, homogám, hipergám. A párok tagjainak relatív munkaerőpiaci státusza: csak a férfi aktív, mindketten aktívak vagy inaktívak, csak a nő aktív.

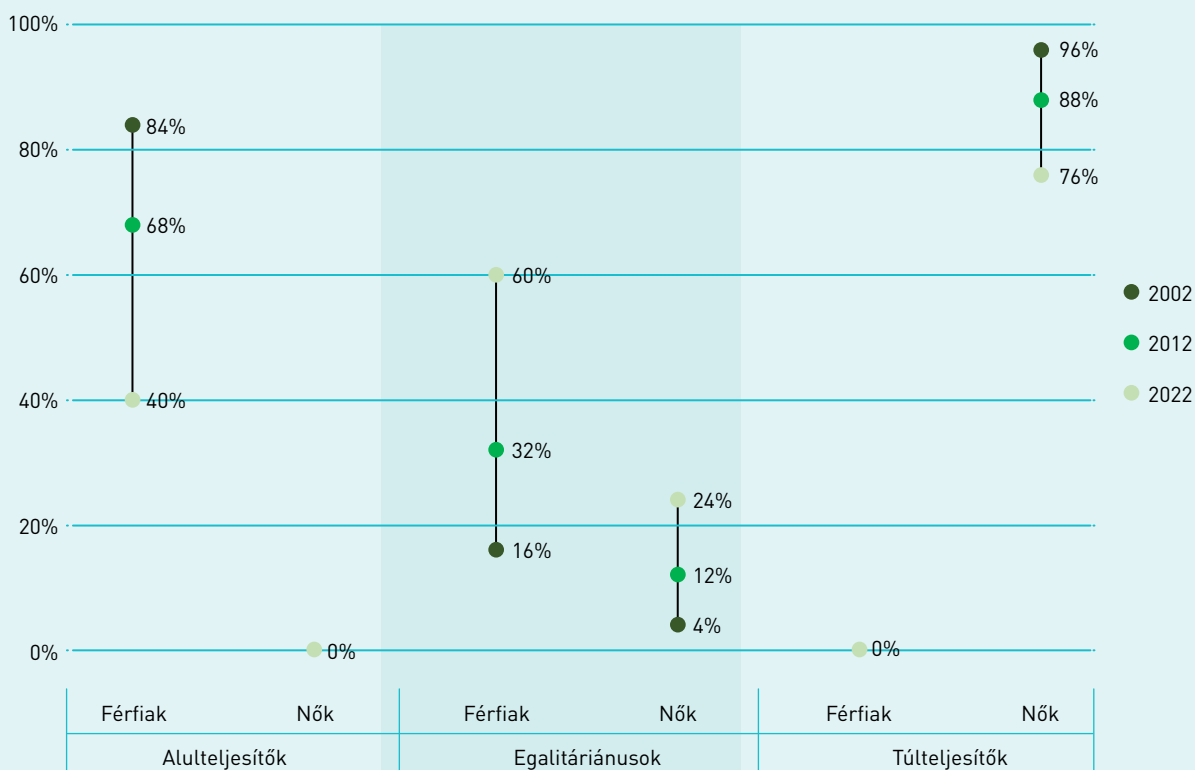
3. ábra: A 25-25 férfi és női demográfiai alcsoport súlyozott átlaga szerint kirajzolt munkamegosztási struktúra a társadalmon belül, illetve ennek változása, 2002–2022 (A = az alulteljesítők zónája; E = az egalitáriusok zónája; T = a túlteljesítők zónája) (az évek összevethetősége érdekében a 2012-es arányokhoz +1-et, a 2022-es arányokhoz pedig +2-t hozzáadtunk).

kategóriák részesedése 16 százalékról 60 százalékra nőtt. A változás, figyelembe véve a 2012-es keresztmetszetet is, megközelítőleg lineáris trendet mutat. Ezt az irányzatot, azaz a szélsőséges magatartások enyhülését a női válaszadók percepciója szintén tükrözi, amellet hogy az átalakulás dinamikájával kapcsolatban eltérő az érzékelés. 2002-ben a női válaszadók csoportjainak 96 százaléka túlteljesítő volt (24 a 25-ből; az egyetlen kivétel a 18–39 éves nők csoportja), ez az arány 2012-re 88 százalékra, 2022-re pedig 76 százalékra csökkent. Következésképp egyrészt a nők kisebb mértékű javulást észleltek a férfiakhoz képest, ami a láthatatlan munkavégzés nemek közötti kiegyenlítetttségét illeti. Másrészt

fontos megfigyelés, hogy a karakterváltást mutató, a férfiaknál korábban még alulteljesítő (például a kisvárosban élő férfiak), a nőknél pedig a korábban még túlteljesítő demográfiai alcsoportok (például az iskolai végzettség tekintetében hipergám kapcsolatban élő nők) nem a másik szélsőséget, hanem kivétel nélkül az egalitárius magatartásmintát öltötték magukra. Ezért is állhat fenn az a helyzet, hogy 2022-ben sem voltak olyan női alcsoportok, amelyek megjelentek volna az alulteljesítők között, amely fordítva is érvényes, azaz továbbra sincsenek jellegzetes demográfiai karaktert mutató férfiak a túlteljesítő intervallumban (4. ábra).

4. ábra: A 25-25 demográfiai alcsoport aránya az alulteljesítők, az egalitáriusok és a túlteljesítők körében, 2002–2022

Valószínűleg azon demográfiai kategóriák által differenciált párkapcsolatokban történt a leglátványosabb előrelépés, amelyekben a nők 2002-ben annyira előnytelen helyzetben voltak, hogy a férfiak kismértékű átvállalása is látványos, pozitív töltetű fejlődést okozott. Például az alapfokú végzettségű nők 2002-ben még 2,84-szor, 2022-ben viszont már csak 1,51-szor végeztek több házimunkát a partnerükhöz képest. Ez az arány egy másik példa, a felsőfokú végzettségű férfi válaszadók esetében 0,36-ról 0,61-ra változott a két évtized leforgása alatt. Tehát ezt az átalakulást mindkét nemi percepció alátámasztja, és megerősíti az is, ha a 25-25 demográfiai csoportkategória 2002-es munkamegosztási arányát a 2002–2012–2022-re számolt átlagos munkamegosztás-változással korreláltatjuk, nemenként külön-külön. A kiszámolt Pearson-féle együtthatók alapján a férfiak ($r = -0,546$; $p = 0,01$) és a nők ($r = -0,805$; $p = 0,01$) esetében közepesen, illetve erősen összefüggő, negatív irányú kapcsolatot kapunk. Máshogy megfogalmazva: a férfi válaszadóknál a túlságosan alacsony 2002-es szerepvállalás viszonylag sok demográfiai kategóriában párosul – hozzáteesszük, hogy relatíve

– jelentős aránynövekedéssel 2002 és 2022 között, ami a láthatatlan munkavégzés női partnerhez viszonyított mértékét illeti. Ez fordítva is helytállónak bizonyult, azaz a 2002-ben még szélsősegesen túlteljesítő női demográfiai kategóriák közül, még ha az egalitárius karaktert huszonötből csupán hat csoport vette is fel, a többség látványosan eltolódott a kiegyenlített párkapcsolati magatartás felé, aránycsökkenést mutatva.

Az alacsony elemszámok miatt megítélésünk szerint a demográfiai karakterre vonatkozó megalapozott következtetések levonására erősen korlátozott a lehetőség, ezért hoztunk fel csak néhány, azonban jellegzetes példát az említett folyamatok prezentációjára. Mindezek ellenére az előbb ismertetett, társadalmi szintű strukturális következtetéseket helytállónak tartjuk.

Igazságosság és munkamegosztás

A munkával töltött órák száma és az igazságosság megítélése is szubjektív jelzőszám. Mint számos elemzés kimutatta (például Kozák és Uhljár, 2023) a női percepció alul-, a férfipercepció túlértékeli

a férfiak szerepvállalását a láthatatlan munka felosztásában. Emellett fontos megjegyzés, hogy a saját párkapcsolatunkon belül gyakran az adott pillanat által befolyásolt látásmód határozza meg, mit vélünk igazságosnak.

Az attitűdökre irányuló változók között megtalálható a „Hogyan osztják meg egymás között a házimunkát a házastársával, illetve élettársával?” kérdés. Az erre adott válasz megmutatja, hogy a kérdezett mennyire tartja igazságosnak a rá eső terhelést egy olyan ötfokozatú Likert-skálán, amelynél az 1-es érték jelöli az igazságtalan túlteljesítést, az 5-ös pedig az igazságtalan alulteljesítést.

A Spearman-féle rangkorreláció során az igazságosság mint percepció előbb ismertetett Likert-skálán mért pontszámainak összefüggését vizsgáltuk a munkamegosztás kategóriájával, nemenként

külön-külön (alulteljesítők = 1; egalitáriusok = 2; túlteljesítők = 3). A 4. táblázatban a férfiak esetében közepes erősségű, fordított irányú kapcsolat rajzolódik ki. Feltételezve, hogy az otthoni teendők nagy része a nőkre hárul a párkapcsolatokban, elmondható, hogy az alulteljesítő férfiak egy része a láthatatlan munka terén mutatott alulvállaló magatartását morálisan aggályosnak tartja. A női válaszadók esetében hasonló a helyzet: a korrelációs együtthatók szintén közepes erősségű, fordított irányú kapcsolatot mutatnak, azaz a túlvállaló nők egy része igazságtalannak érzi a helyzetét. A feltárt eredmények a Spearman-féle együtthatók esetében 2002-re, 2012-re és 2022-re egyaránt érvényesek, mivel a vizsgált két évtizedben nem történt lényegi átalakulás.

4. táblázat: A munkamegosztás igazságosságának összefüggése a munkamegosztás kategóriájával, nemenként, 2002–2022 (**: $p = 0,01$).⁴

	Igazságosság		
	2002	2012	2022
Férfiak	-0,438**	-0,393**	-0,418**
Nők	-0,400**	-0,309**	-0,336**

Összességében fontos következtetés lehet, hogy az érzékelt morális aggályok ellenére (ahol ez fennáll) az érintett férfiak egy része nem vállal vagy vállalt eddig nagyobb aktivitást az otthon végzett láthatatlan munka terén. Ez az ellentmondás érvényes a nők egy részére is, akik akarattal, illetve hozzáállásuk ellenére szintén nem tudnak kilépni a kiszolgáltatott, esetükben a túlteljesítő szerepből. Az ehhez hasonló élethelyzeteket meghatározhatják a mikro- (például a válaszadó és a partner személye), valamint makroszintű hatótényezők (például a társadalmi norma vagy gazdasági krízishelyzetek). Ugyanakkor figyelembe kell venni, hogy az összefüggések csupán közepes korrelációra utalnak, következésképpen az egyébként általánosságban túlteljesítő nők és az általánosságban alulteljesítő férfiak egy része megfelelőnek tartja a helyzetét. Kérdés, hogy ezt a beletörődés (megalkuvás) vagy

tudatos, a partnerrel egyeztetett konszenzus motíválja. Utóbbira jellegzetes példa az átmenetileg felmerülő egykeresős családi működés az anya szülői szabadságának ideje alatt.

A házimunkák típusai

A házimunkák felosztásának vizsgálatakor a „Ki szokott mosni / beteget ápolni / bevásárolni / takarítani / főzni?” kérdésekre adott, Likert-skálán mérhető válaszokból indultunk ki (mindig a válaszadó = 1; általában a válaszadó = 2; egyformán a válaszadó és a házastársa, partnere = 3; általában a házastárs, partner = 4; mindig a házastárs, partner = 5). A válaszok összefüggését a nemmel mint kiemelt demográfiai változóval, valamint a már többször említett további kilenc demográfiai változóval a Spearman-féle rangkorreláció segítségével elemeztük.

⁴ A vörös színnel jelölt együtthatók csak korlátozottan értelmezhetők, mivel a Spearman-korrelációba bevont változók legalább egyike normális eloszlású volt. Az eljárás alkalmazási feltétele az adatsor nem normális eloszlása.

5. táblázat: A nem összefüggése az öt házimunkatípussal, 2002–2022 (a két percepciót, azaz a férfi és női válaszadók válaszait összevontuk) (**: $p = 0,01$).⁵

	Összefüggés a nemmel (összevont percepciók)				
	Mosás	Ápolás	Bevásárlás	Takarítás	Főzés
2002	-0,884**	-0,630**	-0,476**	-0,774**	-0,822**
2012	-0,795**	-0,664**	-0,460**	-0,743**	-0,749**
2022	-0,772**	-0,658**	-0,471**	-0,711**	-0,743**

Az 5. táblázatban megfigyelhető, hogy a mosás, a takarítás és a főzés feladatainak ellátása erősen, a betegápolás erősen közepesen, a bevásárlás pedig közepesen függ a nőtől (a negatív irányú kapcsolat erre utal). Következésképpen a férfiak a legnagyobb aktivitást a bevásárlás, illetve a betegápolás terén mutatják, ami mindhárom vizsgált évre érvényes. Ugyanakkor a gyakoriságok alapján (ezt a táblázatban nem közöltük) viszonylag még így is ritka, hogy a férfiak a női partnernél nagyobb felelősséget vállaljanak a bevásárlásban és a betegápolásban. A férfiak nagyobb szerepvállalását az a látens összefüggés vezérli, hogy mindhárom vizsgált évben, függetlenül a megkérdezett nemétől, a válaszadók mintegy fele (például 2022-ben bevásárlás: 43,2 százalék, betegápolás: 53,6 százalék) érzékelték úgy, hogy egyformán aktív a párjával.

Ami az időbeli változásokat illeti, a mosás, a takarítás és a főzés volt az a három az öt megkérdezett munkatípusból, amelyek esetében a férfiak 2022-ben láthatóan nagyobb felelősséget vállaltak, mint 2002-ben. Véleményünk szerint ennek fontos hatótényezője lehet, hogy a háztartási eszközök és gépek jelentős technológiai fejlődésen mentek keresztül (automatizáció, egyszerűbb kezelhetőség), ami a férfiak bevonódására ösztönzőleg hatott. Ennek ellenére úgy látjuk, hogy a házimunkák felosztásának gyakorlata 2002 óta nem mutat jelentős strukturális változást. Ez valószínűleg nem véletlen, mivel a kérdőíves adatfelvétel olyan házimunkákat emelt ki, amelyek a hagyományos megközelítés szerint a nőkhöz rendelt feladatok, és ez a nemi alapú felosztás szemmel láthatóan a mai napig tartja magát. Feltehetően egészen más lenne az összkép, ha rákérdeznénk az

úgymond hagyományosan a férfiakhoz tartozó feladatokra is, például a fűnyírásra, a barkácsolásra.

A nemen kívüli demográfiai változók minimális hatást fejtenek ki a láthatatlan munka megosztásának arányára. Ugyanakkor a férfi válaszadók percepciója alapján több szignifikáns kapcsolat is fennáll, és feltételezhető, hogy gyenge összefüggés van a lakhelytípus és az otthoni fizetetlen munka megosztása között. A mosás, a takarítás és a főzés tekintetében a férfiakra (legalábbis a férfiak érzékelése szerint) minimálisan, de ösztönzőleg hathat az urbanizáció magasabb szintje, azaz a városi-nagyvárosi környezet, valamint az ingatlantípus esetén a lakásjellegű otthon. Ezzel ellentétben a családi házas ingatlanban élők – a falun vagy községben lakókhöz hasonlóan – inkább a hagyományos felosztást képviselik (6. táblázat).

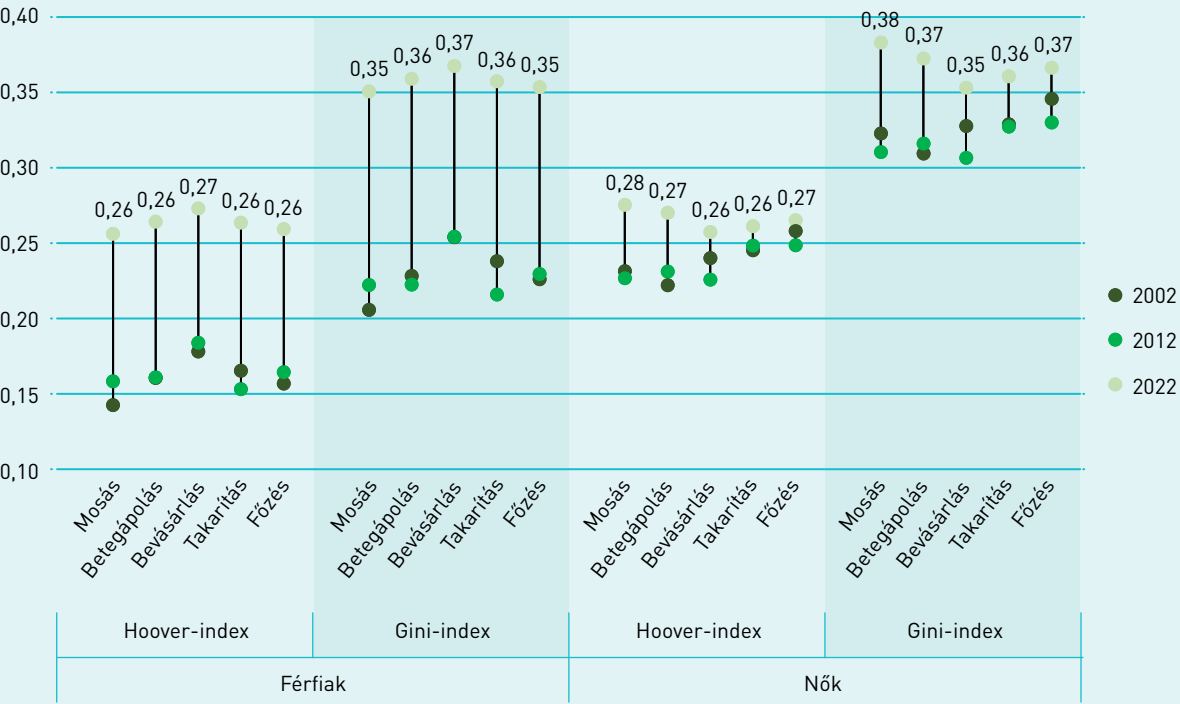
Az 5. ábrán látható, hogy a korábban már alkalmazott Hoover- és Gini-index alapján az öt házimunkatípusban való felelősségvállalás terén hogyan alakulnak az egyenlőtlenségi folyamatok a társadalmon belül. Észrevehető, hogy 2012 és 2022 között a különbségek jelentősen megnöttek, kimondottan a férfiak érzékelésében. Szignifikáns hatótényező lehet, hogy a háztartási eszközök technológiai fejlődése eltérően érintette az otthonokat, azaz a háztartások egy részében megjelent például a mosáshoz kapcsolódó szárítógép vagy a takarítás konyhai szegmenséhez kapcsolódó mosogatógép. Ez az érintett otthonokban jelentősen átstrukturálhatta a párok egymáshoz viszonyított időfelhasználását (különösen a nőknél okozva óraszám jelentős visszaesést; lásd 2. táblázat), amely mind a női, mind a férfi válaszadókhoz tartozó arányoknál megnövelte a szórást.

⁵ A Spearman-féle rangkorrelációba a következő kódolással kerültek be a változók. Nem: férfiak = 1; nők = 2. Mosás, betegápolás, bevásárlás, takarítás, főzés: mindig a válaszadó = 1; általában a válaszadó = 2; egyformán a válaszadó és a házastárs vagy partnere = 3; általában a házastárs vagy partner = 4; mindig a házastárs vagy partner = 5.

6. táblázat: Az öt házimunkatípus összefüggése a kilenc demográfiai változóval, nemenként, 2002–2022 (a 0,2-nél vagy a -0,2-nél gyengébb összefüggéseket nem vettük figyelembe) (**: $p = 0,01$).¹

			Nemek szerint				
			Munka	Vallás	Település	Ingatlan	Háztartás
Mosás	Férfiak	2002	-	-	-0,234**	0,258**	-
		2012	-	-	-0,219**	0,218**	-
		2022	-	-0,201**	-	-	-
	Nők	2002	-0,266**	-	-	-	-
Takarítás	Férfiak	2002	-	-	-	0,224**	-
		2012	-	-	-0,225**	0,233**	-
		2022	-	-0,237**	-0,236**	-	0,242**
	Nők	2002	-0,216**	-	-	-	-
		2012	-	-	0,205**	-	-
		2022	-	-	-0,220**	0,218**	-
Főzés	Férfiak	2002	-	-	-	-	-
		2022	-	-0,229**	-	-	-

5. ábra: A társadalmon belüli egyenlőtlenségek az öt házimunkatípus párkapcsolaton belüli megosztása terén, a férfi és a női percepció szerint, 2002–2012 (értékkészlet: $0 \leq \text{Hoover-index} \leq 1$; $0 \leq \text{Gini-index} \leq 1$; minél inkább közelít az érték az 1-hez, annál nagyobb az egyenlőtlenség).

¹ A Spearman-féle rangkorrelációba a következő kódolással kerültek be a változók. Nem: férfiak = 1; nők = 2. Munka(erőpiaci státusz): aktív = 1; inaktív = 2. Vallás: soha nem jár templomba = 1; ritkán jár templomba = 2; gyakran jár templomba = 3. Település(típus): község = 1; kisváros = 2; nagyváros = 3. Ingatlan(jelleg): lakásjellegű ingatlan = 1; ház = 2. Háztartás(méret): két fő = 1; három fő = 2; négy vagy annál több fő = 3. Mosás, beteg(ápolás), bevásárlás, takarítás, főzés: mindig a válaszadó = 1; általában a válaszadó = 2; egyformán a válaszadó és a házastársa vagy partnere = 3; általában a házastárs vagy partner = 4; mindig a házastárs vagy partner = 5.

Következésképpen ezek az innovációs hullámok fokozzák a társadalmi polarizációt, mivel a nehezebb anyagi helyzetben lévő háztartásokban még mindig nem sikerült kiváltani az időigényes feladatokat, annak ellenére, hogy már megvan erre a(z elvi) lehetőség. Emellett – látens hatótényezőként – azt is feltételezzük, hogy a férfiak kiválasztottak néhány, adott esetben egy-egy olyan feladatot a párkapcsolatukon

belül, amiért korábban, 2002-ben és 2012-ben még a nők voltak felelősek. A házimunkatípusok párkapcsolaton belüli megosztásában mérhető növekvő egyenlőtlenségeket pedig az magyarázza, hogy háztartásonként különbözik az a feladat, amelyet a férfiak átvesznek a párjuktól. Ez szintén átstrukturálja az időfelhasználást.

Összefoglalás

Kutatásunk az előre sejtett felvetéseket részben alátámasztotta, részben pedig váratlan eredményeket hozott magával.

Ami a láthatatlan munkában a férfi és női felelősségvállalás szintjét illeti, a társadalom magatartása egyre inkább homogenizálódott a vizsgált két évtizedben. Máshogy fogalmazva Magyarországon a párkapcsolatok egyre hasonlóbban működnek az otthoni munkamegosztás terén. Az eredményeket némileg árnyalja, hogy bár a női válaszadók ugyanazt a kiegyenlítődési folyamatot érzékelték, szerintük a szóródás némileg nagyobb volt, mint a férfi válaszadók percepciója esetében.

Amennyiben a férfiakat és a nőket demográfiai alcsoportokra bontjuk például az iskolai végzettség alapján, látható, hogy nemcsak hasonló mintázatokról beszélhetünk, hanem egyre jelentősebb az eltolódás is az egalitárius párkapcsolati magatartás felé. Ebben az esetben is igaz, hogy a nők ezt kevésbé érzik, mint a férfiak. Ugyanakkor fontos észrevenni, hogy a párok tagjai által végzett heti óraszámok mind a nőknél, mind a férfiaknál visszaestek 20 év alatt. 2002-ben a nők átlagosan kb. 30, 2022-ben kb. 20 órát dolgoztak otthon, a férfiaknál pedig kb. 12 órától 9 órára esett vissza az időráfordítás. Ez nagy valószínűséggel arra utalhat, hogy a férfiak nem lettek aktívabbak, viszont a nőket érő terhelés nagyobb mértékben esett vissza, például a korszerű háztartási gépek elterjedése miatt. Következésképpen a munkamegosztási arányok javulásának az elsődleges oka ez a látens folyamat lehet.

Mindenesetre ez utóbbi észrevétel ellenére első hipotézisünk alátámasztást nyert, azaz a kiegyenlítődési folyamatot egyaránt érzékeli a két nem, amellett, hogy percepciójuk hordozz különbségeket. Ezek a megállapítások nemcsak a párkapcsolatokon belüli, a partnerrel szemben megnyilvánuló munkamegosztásban érvényesek, hanem társadalmi szinten, a párkapcsolatok karakterét egymással

összevetve is. A férfiak és a nők esetében is csak közepesen erős korrelációs összefüggéseket kaptunk a párkapcsolatukhoz tartozó munkamegosztási arány és a válaszadók igazságosság-igazságtalanság érzete között. Ez azt jelenti, hogy a két nem csupán valamelyest érzékeli igazságtalannak a nők nagyobb szerepvállalását az otthoni feladatok terén. Ráadásul 2002 és 2022 között nem történt lényegi átalakulás ebben az attitűdben.

Mindebből az következik, hogy második hipotézisünk részben megdőlt, mivel a párkapcsolati munkamegosztásban a nők túlteljesítése nem feltétlenül vonja maga után az igazságtalanság érzetét, még a nők véleménye szerint sem. Ennek oka, hogy a nők felülreprezentáltsága, azaz túlvállalása sok esetben tudatos döntés vagy beletörődés (megalkuvás) eredménye lehet.

Ami a házimunkák típusait illeti, a mosás, a takarítás és a főzés feladatának elvégzése még mindig erősen függ a nőtől, ugyanakkor ezek az összefüggések minimálisan, de láthatóan gyengülnek. A betegápolás és különösen a bevásárlás esetében a legnagyobb a férfiak aktivitása. Ennek elsődleges oka, hogy mindkét nem percepciója szerint ezeket a tevékenységeket a pár két tagja a párkapcsolatok mintegy felében közösen végzi. Ugyanakkor a válaszokból kiderült, hogy a férfiak szinte soha nem vállalnak a párjuknál nagyobb felelősséget a betegápolás és a bevásárlás terén.

Érdekes megfigyelés, hogy a párkapcsolatok működését egymással összevetve 2012 és 2022 között jelentősen megnöttek az egyenlőtlenségek az öt említett házimunkatípus esetében. Ennek véleményünk szerint két oka lehet. Egyrészt a gépesítés terén megjelenő innovációk (például mosogatógép vagy szárítógép) a háztartások időmérlegét jelentősen átstrukturálták, de csak bizonyos esetekben. Következésképpen ezek az innovációs hullámok társadalmi polarizációhoz vezetnek a láthatatlan

munka terén: a szegényebb, deprivációval küzdő háztartásokban a nőknek továbbra is több időt kell eltölteniük e feladatok elvégzésével. Másrészt látens hatótényezőként azt is feltételezzük, hogy a férfiak kiválasztottak néhány, adott esetben egy-egy olyan feladatot a párkapcsolatukon belül, amelyért korábban, 2002-ben és 2012-ben még a nők voltak felelősek. A növekvő társadalmi szintű egyenlőtlenségeket – a férfiak házimunka-specifikus felelősségvállalása terén – pedig az magyarázza, hogy háztartásonként különbözik az a feladat, amelyet a férfiak átvesznek a párjuktól.

Következésképpen a harmadik hipotézis, miszerint „a férfiak az inkább nők által végzett

házimunkatípusok terén 2002-höz képest jelentősebb szerepet vállaltak 2022-ben” inkább nem nyert alátámasztást. A férfiak által leginkább végzett betegápolás és bevásárlás terén nem láttunk előrelépést, illetve a másik három házimunkatípus esetében még mindig erősen determinál a nem, így nem történt látványos átstrukturálódás 2002 és 2022 között. Ennek ellenére feltételezzük, hogy bizonyos, hagyományosan úgymond a nőkhöz tartozó feladatok ellátása terén, igaz, a párkapcsolatoknak csak kicsiny arányában, a férfiak 2002-höz és 2012-höz képest jóval nagyobb felelősséget vállaltak 2022-ben.

Felhasznált irodalom

Cs. F. Nemes M. (2005). *Keresem a páromat...* A Családi Nevelésért Alapítvány.

DeRose, L. F. (2021). Gender equity, religion, and fertility in Europe and North America. *Population and Development Review*, 47(1), 41–55. <https://doi.org/10.1111/padr.12373>

European Institute for Gender Equality (2019). Gender Equality Index 2019: Hungary. https://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/20190376_mho119028enn_pdf.pdf

Kardosné Gyurkó K. (2018). Gondolatok a főállású anyaságról. *Kapocs*, 1(2), 9–13.

KINCS (2023). *A kisgyermekes anyák által végzett láthatatlan munka*. KINCS. https://www.koppmariaintezet.hu/docs/KINCS_Lathatatlan_munka_2023.pdf

Kohn, R. & Fiedler, F. E. (1961). Age and sex differences in the perception of persons. *Sociometry*, 24(2), 157–164. <https://doi.org/10.2307/2786064>

Kozák K. & Uhljár P. (2023). A párkapcsolatban élők láthatatlan munkára szánt idejének megoszlása. In Pári A. & Gyorgyovich M. (szerk.). *Család – Érték – Tér* (pp. 55–70). Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért.

KSH (2021). 10.1.1.2. A 15–74 éves népesség napi átlagos időráfordítása nemek szerint [perc/fő]. https://www.ksh.hu/stadat_files/ido/hu/ido00002.html

Lesthaeghe, R. (2010). The unfolding story of the Second Demographic Transition. *Population and Development Review*, 36(2), 211–251. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2010.00328.x>

Nemes-Nagy J. (szerk.) (2005). *Regionális elemzési módszerek*. ELTE TTK Regionális Földrajzi Tanszék – MTA-ELTE Regionális Tudományi Kutatócsoport.

Papp Gy. & Lovász Zs. (2004). *Családvédelem, családgondozás: Segédanyag a szociális szakvizsgálóhoz*. Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet.

Pongrácz T. & Murinkó L. (2009). Háztartási munkamegosztás: Azonosságok és különbségek Európában. In Nagy I. & Pongrácz T. (szerk.). *Szerepváltozások* (pp. 95–116). Szociális és Munkaügyi Minisztérium – TÁRKI.

Spéder, Zs. (2023). A quarter century of change in family and gender-role attitudes in Hungary. *Comparative Population Studies*, 48, 741–770. <https://doi.org/10.12765/CPoS-2023-29>